

TEŞRİK

ci günü ikinci namazı arasında sekiz vakit farz namazın ardından tekbir alınır. Mâlikîler'e göre teşrik tekbirleri, bayramın birinci günü öğle namazından dördüncü günü sabah namazına kadar on beş vakit farz namazın arkasından alınır. Hanbelîler ve Şâfiîler, teşrik tekbirlerinin vaktini kişinin hac görevini ifa edip etmemesine göre belirlemişlerdir. Şâfiîler'de tercih edilen görüşe göre hacda bulunan kişi, telbiye görevinin bitimini izleyen bayramın birinci günü öğle namazı ile dördüncü günü sabah namazı arasında tekbir getirir; hacı olmayanlar da bu konuda onlara tâbidir. Hacı olmayanların arefe günü akşam namazı ile bayramın dördüncü günü sabah namazı veya arefe günü sabah namazı ile bayramın dördüncü günü ikinci namazı arasında tekbir getirecekleri şeklinde iki görüş daha bulunmaktadır; Şâfiî çevrelerinde uygulama bu son görüş doğrultusundadır. Hanbelîler'e göre hacılar bayramın birinci günü öğle namazı ile dördüncü günü ikinci namazı, hacı olmayanlar arefe günü sabah namazı ile dördüncü günü ikinci namazı arasında tekbir getirir. Zâhirîler'e ve Zeydîler'e göre arefe günü sabah namazı ile bayramın son günü ikinci vakti, Ca'ferîler'e göre ise bayramın birinci günü öğle namazı ile üçüncü günü sabah namazı arasında tekbir alınır.

Bu tekbirlerin vaktinde cemaatle eda edilen farz namazların ardından alınacağı hususunda görüş birliği varsa da diğer namazların arkasından tekbir alınıp alınmayacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşe göre cemaatle veya tek başına kılınan bütün farz namazların ardından, Ebû Hanîfe'ye göre ise sadece cemaatle kılınan farz namazların arkasından tekbir alınır. Hanefî mezhebinde teşrik günlerinde kazâya kalan namazın bu günler içinde kazâ edilmesi durumunda tekbir alınacağı, daha sonra kazâ edilmesi halinde alınmayacağı görüşü benimsenmiştir. Farz namazların dışındaki namazlarda tekbir getirilmeyeceği kabul edilmeyle birlikte Belhî fakihler bayram namazlarında bu tekbirlerin getirilmesini câiz görmüş, bu görüş Hanefî çevrelerinde uygulanmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Mâlikîler'e göre sadece vaktinde edâ edilen farz namazların ardından tekbir alınır, kazâ namazları ile nâfile namazların arkasından alınmaz. Şâfiîler'de tercih edilen görüşe göre teşrik günlerinde nezir ve nâfileler dahil bütün namazların arkasından tekbir getirilir. Hanbelîler, edâ veya kazâ suretiyle cemaatle kılınan farz na-

mazlardan sonra tekbir getirileceği görülmüştür. Öte yandan Hanbelî fakihlerinden bazıları tek başına namaz kılınanların tekbir almasının sünnet olduğunu ve cuma namazı gibi cemaatle kılındığı için bayram namazında da tekbir alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Zâhirîler'e ve Zeydîler'e göre farz ve nâfile namazların ardından tekbir getirilir.

Fıkıh mezheplerinde genel kabul gören görüşe göre namaz kılmakla mükellef olan herkes, yolcu veya mukîm, kadın veya erkek teşrik tekbirlerini alır. Ebû Hanîfe ise yalnız cuma ve bayram namazlarını kılmakla yükümlü olanlara cemaatle namaz kılmaları halinde tekbirin vâcip olduğu, ayrıca cuma ve bayram namazları ile yükümlü tutulmayanların cemaatle namaz kılmaları halinde tekbir alacakları kanaatinde. Teşrik tekbirlerinin selâmdan sonra bir kere alınması yeterlidir. Hanbelî ve Zeydî mezheplerine göre bunun üç defa tekrarlanması menduptur. Erkekler tekbiri açıktan, kadınlar gizlice alır. Cemaatle kılınan namaza sonradan yetişen kişi lâhik gibi namazını tamamlayınca tekbir getirir. Bir namazda sehiv secdesiyle teşrik tekbiri bir araya gelirse önce sehiv secdesi yapılır, ardından teşrik tekbiri alınır. İmam unutursa cemaat tekbir getirir. Tekbiri unutan kişi, konuşma gibi namaza aykırı bir davranışta bulunmadıkça veya camiden çıkmadıkça tekbir alabilir. Tekbirin araya fâsıla girmeden selâmdan hemen sonra alınması menduptur. Selâmdan sonra tekbir getirmeden konuşulması halinde tekbir yükümlülüğü düşer ve bu şekilde davranan kişi günahkâr olur. Teşrik tekbirlerini almak için abdest şart değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, İstanbul 1317, I, 843; Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Abdullah Hâşim el-Yemânî el-Medenî), Kahire 1386/1966, II, 49-50; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, V, 91; VII, 28-29, 275-276; Bâcî, *el-Müntekâ*, Kahire 1311, III, 42-48; Şirâzî, *el-Muhezzeb*, I, 128-129; Serahsî, *el-Mebsût*, II, 42-45; Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî, *Şerḥu Edebi'l-kâtib*, Kahire 1350/1931, s. 185; Kâsânî, *Bedâ'î*, I, 195-198; Muvaḥḥakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. M. Sâlim Muhaysin - Şa'bân M. İsmâil), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Cumhûriyyeti'l-Arabiyye), II, 393-399; Nevevî, *el-Mecmû'*: *Şerḥu'l-Muhezzeb* (nşr. M. Necîb el-Mutîî), Riyad 1423/2003, V, 26-35; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâî, *Naşbü'r-râye*, [baskı yeri yok] 1393/1973 (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), II, 195, 222-224; Şemseddin İbn Müfliḥ, *Kitâbü'l-Fürû'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Beyrut 1405/1985, II, 146-148; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsi'rü'l-Kur'ânî'l-'azîm*, Beyrut 1388/1969, I, 244-245; İbnü'l-Murtazâ, *el-Baḥrû'z-zehḥâr*, San'a 1409/1988, II, 66-69; Bedreddin el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), VI, 289-293; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kaḍir*, Beyrut, ts. (Dâru'l-fikr), II, 80-83; Hattâb, *el-*

Mevâhibü'l-celîl, Kahire 1328, II, 185, 198; Şirbînî, *Muğni'l-muḥtâc*, I, 314-315; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kunâ*, II, 57-60; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, III, 354-358, 386-389; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), II, 177-181; Mehmet Cemal Ögüt, *Tekbir: Tekbiri Teşrik*, İstanbul 1947, s. 38-80; Tahir Olgun [Tâhîrülmevlevî], *Müslümanlıkta İbadet Tarihi* (haz. Abdullah Işıklar), İstanbul 1963, s. 84-85; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, II, 381-386; III, 290, 298, 302; Ahmed b. Kâsım es-San'ânî, *et-Tâcû'l-müzheb*, San'a 1414/1993, I, 153; Abdülkadir Karahan, "Teşrik", *İA*, XII/1, s. 201-202; "Eyyâmü't-teşrik", *Mv.F*, VII, 320-326; "Şalâtü'l-İdeyn", *a.e.*, XXVII, 249-250.

FAHRETTİN ATAR

TEŞTİR

(تشطير)

Bir gazelde
her beytin iki mısraı arasına
iki, üç veya dört mısra ilâvesiyle
oluşturulan bentlerle
yazılan musammat
(bk. DİVAN EDEBİYATI; MUSAMMAT).

TEŞVİKİYE CAMİİ

İstanbul'da
XIX. yüzyılın ortalarında
inşa edilen cami.

Teşvikiye'de bugünkü caminin yerinde III. Selim tarafından 1209'da (1794-95) yaptırılan bir cami bulunuyordu. Abdülmecid'in 1270'te (1854) fevkanî şekilde yeniden inşa ettirdiği mevcut yapı II. Abdülhamid zamanında 1294 (1877) ve 1309 (1891-92) yıllarında onarım görmüştür. Yapının ilk mimarının Krikor Amira Balyan olduğu tahmin edilmektedir. Abdülmecid döneminde Garabet Balyan ve oğlu Nikogos Bey birlikte çalışmış, 1294'teki onarımını Küçük Yorgi Kalfa, 1309'daki yenilemeyi ise Yuvan Efendi yapmıştır. Kapı üzerindeki kitâbe 1209 tarihlidir. Cami bir avlu içinde inşa edilmiş olup eğimli arazide kurulduğu için güney tarafı bodrum kat üzerinde yükselen fevkanî bir yapıdır. Harim bölümü 13 x 12 m. boyutlarında kareye yakın dikdörtgen planda gelişir. Hemen önünde yer alan hünkâr kasrı ve dairesi yaklaşık 24 x 15 m. boyutlarındadır; zemin katının bir bölümü son cemaat yeri olarak kullanılan büyükçe bir mekândır. Hünkâr kasrının asil mekânın iki katını aşan büyüklüğü esas caminin ön cephedenen algılanmasını engeller. Giriş cephesi alışlagelen klasik düzenlemenin dışında farklı şekilde tasarlanmıştır. Girişi içeri alınan ön cephede hünkâr kasrı iki yanda dışa çıkın-

tılıdır. Benzer düzenlemeler Ortaköy Camii ve Dolmabahçe Camii'nde de görülür. Ancak bu camilerde giriş ve kanatlar ayrı kitleler halinde, Teşvikiye Camii'nde ise derin tutulan giriş, iki kanat arasında basamaklarla çıkılan dört adet sütunun taşıdığı yeni lentolu bir düzende ele alınmıştır ve cephede dikdörtgen bir kütle oluşturmaktadır. Bu tasarım Batı mimarisinde yaygın biçimde görülmekte olup "portik" diye adlandırılmaktadır. Avrupa neoklasik akımının bir özelliği olarak görülen bu uygulama, Teşvikiye Camii'nin Abdülmecid döneminden daha sonraki bir tarihte yapıldığını düşündürmektedir.

Caminin kuzey cephesine bakıldığında burada dinî bir yapıdan ziyade XIX. yüzyıl resmî yapılarının mimari karakterinin yansıtıldığı söylenebilir. Girişte kompozit başlıklı mermer sütunların taşıdığı saçak kornişinin üzerinde ortası kemerle çevrili, içinde bayrak ve kılıç olan tuğralı bir arma yer alır. Armadaki izlerden aşağıya doğru sarkıtların olduğu ve bunların günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Bunun hemen sağında altı kartuşlu, solunda sekiz kartuşlu kitâbe panoları bulunur. Armanın iki tarafında dikdörtgen şeritlerle çevrili iki pi-

lastır vardır. Girişin üstündeki pencereler ikinci katın aydınlığını sağlamaktadır. Ana eksen üzerinde yer alan iki kanatlı kapısı son cemaat yeri işlevini gören ön veya ara mekâna açılır. 1895 tarihli *Yıldız Albümü*'ndeki bir fotoğrafta Teşvikiye Camii'ndeki sütunlu alanın camekânla kapatıldığı ve bütün pencerelerin ahşap kepenkli olduğu görülmektedir. Tamamen simetrik planda düzenlenen kuzey cephesinde dâire-i hümayunun ana girişi sol taraftaki kapıdandır. Bunun dışında biri giriş alanında, diğeri son cemaat yerinde olmak üzere birer kapı daha vardır. Üst kata çıkış girişin solundaki ahşap parmaklıklı spiral merdivenle sağlanır. Üst kat üçer kemer açıklığı ve üç ahşap dikdörtgen çıkmalarla ana mekâna açılır. Hünkâr dairesinin orijinal düzenlemesi bozulmuştur. Alt katta yer alan iki sütun üstte devam ederek mekânı ikiye böler. Kuzey cephesinde iki kanatta yer alan ve üçer basamakla çıkılan kapıların üzerleri içlerinde tuğra bulunan beyzî madalyonlar, kıvrımlı dallar ve akant yapraklarıyla süslenmiştir.

Harimden önce enlemesine gelişen ve iki sütunla ikiye ayrılan son cemaat yeri ya da ara mekân denilen bölüm yer alır.

Sütunların köşeleri pahlanarak sekizgene dönüştürülmüş ve köşeler üçer sıra mukarnasla kareye tamamlanarak bir nevi başlık görünümü sağlanmıştır. Tavanlar çtalarla bölümlere ayrılıp geometrik düzende dekore edilmiştir. Harime öndeki sütunlara benzer iki sütunun yer aldığı üç açıklıkla geçilir. Oldukça küçük olan bu alan sekiz dilimli kubbe ile örtülüdür. Tamamen kâgir düzenlenen yapıda kubbe ahşap olup dâire-i hümayun ile kubbe eteği aynı yüksekliktedir. Diğer yapılarda bulunan kasnak uygulaması Teşvikiye Camii'nde görülmez, alt yapı kubbeye doğrudan bağlanır. Kare alt yapıdan kubbeye geçişte köşelere birer diyagonal köşe lentosu yerleştirilmiş, üçgen köşe alanları düz bırakılarak eliböğründe benzeri eğrisel konsollar destek olarak kullanılmıştır. Bu düzenlemenin Osmanlı mimarlığında başka bir örneği görülmez. Ayrıca harimin her köşesinde yüksek kaideler üzerinde mermer taklidi yuvarlak yeşil sütunlar yer almaktadır. Harimin hemen altındaki bodrum katı ibadet alanı haline dönüştürülmüştür.

Yuvarlak kemerli mihrap nişi sade tutulmuş olup iki yanda yivli, korint başlıklı birer pilastır bulunur. Kemerin ortasında kilit taşı vurgulanarak üst kısmı ve kenarları altın yaldızlı bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Nişin üzerinde çerçeve içinde âyet levhası, onun üzerinde akant yaprağı ve kıvrımlı dallardan oluşan tepelik bulunmaktadır. Mermer kaide üzerine yerleştirilen ahşap minberin bezemeleri altın yaldızlıdır. İki sütunlu kapının hemen üstünde âyet levhası yer alır. Köşk kısmı çifte sütunların taşıdığı, pek rastlanmayan kısmen barok, kısmen oryantalist etkili dilimli külahla örtülerek alemle son bulur. Minber korkuluğunda ve aynasında örgülü geçmeler ve istiridye kabuğundan oluşan kompozisyon motifleri görülür. Müezzin mahfili son cemaat yerinde olup yerden yükseltilmiş seki halinde ve etrafı parmaklıklarla çevrilidir. Ahşap ve beş köşeli vaaz kürsüsü doğudaki iki pencere arasına yerleştirilmiştir. Gövdesi altın yaldızlı akant yapraklarıyla süslüdür. Ana mekânın içi doğu ve batı yönlerinde üçer, kible yönünde iki yuvarlak kemerli pencere ile aydınlatılır. Mihrabın sağından başlayan bir âyet kuşağı kuzey yönü hariç harimi üç taraftan dolaşır. Kubbe içi profilli silmelerle çerçevesiz olup içleri barok kalem işleriyle dolgudur; kubbe eteğine yakın yerde bitkisel bezemeler yer alır. Cami duvarları, taşıyıcı ayaklar, girişlerin alt yüzeyleri çok renkli kalem işi bitkisel motiflerle bezeli-

Teşvikiye Camii – İstanbul

TEŞVİKİYE CAMİİ

Teşvikiye Camii'nin mihrabı ve minberi

dir. Yine son cemaat yerinde, galeride ve harim bölümünde duvarlar panolara ayrılarak içleri kalem işi bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Özellikle hünkâr dairesine çıkışı sağlayan merdiven üstündeki tavan da dikdörtgen panolarda ahşap üzerine yapılmış orijinal renk ve desenleriyle renkli kalem işleri vardır. Harim kısmında duvarlar ve mekânı ayıran sütunlar 1 m. yüksekliğe kadar firûze renkli çinilerle kaplıdır. Sütunların çini kaplı alt bölümlerinde sır altı tekniğinde yapılmış çini levhalar bulunur. Pencerelerde vitray kullanılmıştır.

Dış cephede esas cami kitlesi yuvarlak kemerli pencereleri, ortalarındaki kilit taşları ve basık dikdörtgen bodrum kat pencereleriyle klasik bir görünüm sergiler. Hünkâr kasrı küçük boyutlu yay kemerli pencereleri, konsollu denizlikleri ve konsollu saçak kornişleriyle ana yapıdan ayrılır. Camide bütün cepheler silme gruplarıyla düzenlenmiştir. Üç cephesi de üçgen alınlıklarla taçlandırılmıştır, alınlıkların köşelerinde akroterler mevcuttur. Kubbenin dört köşesindeki ağırlık kuleleri yuvarlak dilimlidir ve taş külâhla tamamlanır. Bunlardan ikisi yenilenmiş olup eski örnekleri mihrap yönünde bahçede durmaktadır. Kurşun kaplı kubbenin alemleri altın yaldızlıdır. Hün-

kâr kasrı eski fotoğraflarda kiremit örtülü iken bugün kurşun kaplıdır. Cami kısmı muntazam küfeki taşından yapılmış olup hünkâr kasrı, pencere ve köşe silmeleri dışında sıvalıdır. Yapının tek minaresi hünkâr kasrının sağındadır, yivli minare gövdesi tek şerefelidir. Dikdörtgen kartuşlu şerefe altında yumurta dizisinin de olduğu antik frizler bulunur. Taş külâh burmalıdır ve alemlerle son bulur. Teşvikiye Camii'nin geniş avlusunda III. Selim'in 1205 (1790) ve II. Mahmud'un 1226 (1811) yılında tükfele nişan attıklarına dair nişan taşları vardır. Şadırvanı 1992 tarihlidir. Mihrabın güneybatısında döneminden kalma küçük bir süs havuzu yer alır, çanakları modernidir. Üç kapısı olan avlunun asıl girişi Teşvikiye caddesinden sağlanır. Teşvikiye Camii'nin güneyinde avlunun köşesinde bir çeşme ve muvakkithâne bulunmaktadır. *Hadikatü'l-cevâmi'*de cami anlatılırken çeşmeden de bahsedilerek 1271 (1854-55) tarihi verilir. Herhangi bir bezemesi bulunmayan çeşme yalak seviyesine kadar top-rağa gömülü olup ayna taşı yoktur. Silindirik formda dışa taşkın ve yuvarlak kemerli üç pencersi olan muvakkithâne kubbe ile örtülüdür. Yanında muvakkit için ayrıca meşrutası vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, İÜ Ktp., TY, nr. 202, s. 481-482; a.e.: *İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmet Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 522-523; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981, s. 168; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1997, I-II, s. 65-66; Ali Esad Göksel, *Bir Sadakat Hikayesi Maçka Pa-las: Maçka, Teşvikiye, Nişantaşı*, İstanbul 1999, s. 26-27; Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok: Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Ankara 2003, s. 85, 137-138, 173-174; Zeynep Mağgönül, *Seçkin Sementin Seçkin Sakinleri Teşvikiye-Nişantaşı*, İstanbul 2005, s. 18-24; Enis Kortan, *Kayıbolan İstanbul'um: Bir Mimarı Anılar 1947-1957*, İstanbul 2006, s. 106; Gözde Çelik, "Sultan Abdülmecit Camileri ve Süslemeleri", *Sanat Tarihi Defteri*, sy. 7, İstanbul 2003, s. 77-79, 93-95; Nuri Akbayar, "Teşvikiye", *DBİst.A*, VII, 256-257; Afife Batur, "Teşvikiye Camii", a.e., VII, 277-278.

BANU BİLGİCİOĞLU

TEŞYİ

(التشييع)

Cenazenin musallâya ve kabristana taşınmasına katılmayı ifade eden fıkıh terimi
(bk. CENAZE).

TETAYYUR

(bk. UĞURSUZLUK).

TETİMME

(bk. ZEYİL).

TETİMME MEDRESELERİ

Sahn-ı Semân medresesinin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkan ve ondan bir derece altta bulunan medreselerin adı
(bk. SAHN-ı SEMÂN).

TETMİM

(التتميم)

Bir sözde anlamı ya da vezni tamamlayıcı kısım getirmek anlamında meânî terimi
(bk. ITNÂB).

TEVÂ

(التوى)

Alacaklının havale edilenden hakkını alamaması anlamında fıkıh terimi
(bk. HAVÂLE; VEDÎA).